

Практика соціальної роботи

УДК 364.04(045)

*Санжаровець В. М.,
к. філос. н.,
доцент кафедри
соціальних технологій,
Гуманітарний інститут,
Національний авіаційний університет
(Київ, Україна)*

РОЛЬ ДУХОВНОСТІ В ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті порушено проблему пошуку нових методів і технологій у соціальній роботі з клієнтами. Здійснено спробу довести, що різноманітні ресурси можуть залучатись у освітній процес не лише в ролі навчального забезпечення, але як засоби духовного, морального виховання особистості. З-поміж людських ресурсів, що мають значний вплив, виокремлено психологічні, соціальні, моральні. Новітні технології в соціальній роботі спрямовані на реабілітацію особистості клієнтів.

Ключові слова: *реабілітація, соціальна робота, послуги, філософія, духовність, клієнт.*

В статтє затронута проблема поиска новых методов и технологий в социальной работе с клиентами. Предпринята попытка доказать, что различные ресурсы могут привлекаться в образовательный процесс не только в качестве учебного обеспечения, но и как средства духовного, нравственного воспитания личности. Среди человеческих

ресурсов, имеющих значительное влияние, выделены психологические, социальные, моральные. Новейшие технологии в социальной работе направлены на личностную реабилитацию клиента.

Ключевые слова: реабилитация, социальная работа, услуги, философия, духовность, клиент.

The article raised the problem of finding new methods and technologies in social work with clients. Attempted to prove that different resources may be involved in the educational process not only as an educational software, but also as a means of spiritual and moral education of the person. Among the human resources that have a significant impact singled psychological, social. The latest technology in social work aimed personality at rehabilitation clients.

Key words: rehabilitation, social work, services, philosophy, spirituality, client.

Постановка проблеми. Мета соціальної роботи полягає в наданні правової, економічної, психологічної, педагогічної, реабілітаційної та інших видів допомоги; в гармонізації відносин людини і суспільства; в підтримці у вирішенні життєвих криз, гідному самоствердженні й повноцінному житті. Центром соціальної роботи постають особа, група, громадянин, який може стати клієнтом соціального працівника та потребує особливого ставлення до вирішення проблем у житті. Соціальна робота є універсальним видом діяльності, яка має міждисциплінарний характер, методологічний та загальнофілософський принципи. Методологічний принцип соціальної роботи найбільш повно знаходить своє відображення у класифікації В.І. Курбатова. Загальнофілософський принцип, який лежить в основі всіх наук про суспільство, людину і механізми їх взаємодії: принципи детермінізму, відображення, розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш актуальні питання теорії і практики соціальної роботи, її основні принципи та методи, відображено у працях українських учених В. П. Андрущенко, О. В. Безпалько, І. М. Григи, Т. В. Семигіної, А. Й. Капської, Л. Т. Тюпті, С. Я. Харченко. Розглянуто інноваційні підходи в застосуванні прийомів і засобів ведення індивідуальної, групової та соціальної роботи у громаді.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у становленні соціальної роботи як окремої галузі наук, створенні та реалізації ідеї

розширення соціальної сфери, побудови громадянського суспільства, що передбачає орієнтацію на пріоритети духовності й моралі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна робота передбачає вивчення потреб суб'єкта (особа, сім'я, колектив, група, община та ін.), а також виявлення потенціалу галузі, за допомогою науково обґрунтованих нормативів і творчих аспектів. Вихідною базою для збирання й аналізу різного за змістом емпіричного матеріалу, різноманітних спостережень, з'ясування суті конкретних соціальних процесів, ситуацій, фактів суспільного життя є практика. Вона дає змогу фахівцю з соціальної роботи акумулювати, осмислити досвід, теоретично узагальнити й обґрунтувати, тобто надати спеціальності форму системи наукових знань.

У системі цих знань розрізняються основні розділи: теоретичний, методичний, фундаментальний (методологія, категоріальний апарат, принципи, закономірності) і прикладний – галузь практичного застосування теоретичного й емпіричного знання, наукового забезпечення розв'язання конкретних завдань, що постають перед соціальними працівниками. Завдання соціальної роботи різноманітні. На рівні місцевого самоврядування – організація суспільства (сім'я, мікрорайон, трудовий колектив, поселення) – ця діяльність передбачає регулювання міжособистісних і групових відносин, соціальне обслуговування населення, коригування девіантної поведінки, консультування, психопрофілактику, реабілітацію та інші напрями. На рівні регіональному соціальний працівник покликаний вирішувати також проблеми, пов'язані з міграцією, проектуванням, соціальною політикою, інноваційними заходами у сфері управління та контролю, інші питання.

Формування теорії соціальної роботи – система поглядів та уявлень щодо використання чи пояснення соціальних явищ, процесів, відносин, пов'язаних із діяльністю відповідних органів і служб соціального захисту, соціальних служб та допомоги населенню. Тобто, це форма організації наукового знання про найістотніші зв'язки й відносини, що виникають під впливом діяльності агентів (суб'єктів) соціальної роботи.

За змістом соціальна робота як наука є соціально-гуманітарною, за характером – міждисциплінарною, інтегративною. Вона поєднує в собі як соціальні, філософські, психологічні, педагогічні, так і природничі знання (біології, фізіології, медицини), теоретично узагальнює емпіричний матеріал. Тому в ній наявне велике розмаїття форм знання: емпіричні факти, події, їх опис і систематизація, закономірності й тенденції, принципи та методи досягнення поставлених цілей, системи

поглядів. Вони організуються в єдину теорію завдяки фундаментальним основам – філософським ідеям і принципам, ідеалам і нормативам, загальним науковим засадам соціальної роботи.

Філософія є основою духовної культури. Як наука вона збагачує соціальну роботу тим, що своєрідно аналізує різні аспекти людського буття (сенса, способів життя, умови та механізми розвитку особи). Філософські ідеї і принципи є методологією будь-якого наукового дослідження. Вони ж визначають найсуттєвіші постулати теорії і технології соціальної роботи, забезпечують включення її знань у загальний масив наукових здобутків.

Духовна культура соціального працівника виникає тому, що фахівець не обмежує себе лише чуттєво-зовнішнім досвідом і не відводить йому переважного значення, а визнає основний і керівний духовний досвід, з якого він живе, любить, вірить і оцінює всі речі для роботи з клієнтами.

Духовна культура – це утворення, що включає в себе пізнавальну, моральну, творчу, правову культури; це сукупність елементів: норми, правила, закони, духовні цінності, церемонії, ритуали, символи, міфи, мова, знання, звичаї.

Поділ культури на духовну та матеріальну є відносним і в соціальній роботі. Надання матеріальної допомоги клієнтам неможливі без участі людської думки, і, таким чином, цей процес належить до сфери духовної культури, одночасно – й до матеріальної культури. Використання технологій соціальної роботи: АРТ-терапія, художні твори, рукописи, книги, картини, музика, танці, бесіди, консультації, тренінги тощо.

Духовна культура – важливий чинник суспільного прогресу, її рівень визначає ступінь інтелектуального, естетичного, художнього та морального розвитку суспільства та соціального працівника. З поняттям “культура” пов’язаний процес набуття знань і досвіду галузі соціальної роботи, засвоєння людиною певної системи цінностей, визначення власної лінії поведінки та вміння розглянути їх у клієнта.

Кожна людина вже з дитинства перебуває під впливом певної культури, а точніше – певного культурного середовища з тим або іншим (високим чи низьким) рівнем культури, опремеченої у відповідних цінностях чи антицінностях. Виховання і навчання людини полягає в її залученні до культури, у засвоєнні нею накопичених творчих знань, умінь, навичок, а також духовних цінностей і норм поведінки соціальної групи, в якій вона живе. Духовне життя людини різноманітне. Воно містить у собі раціональні й емоційно-афективні вияви, когнітивні

і ціннісно-мотиваційні моменти, експліцитно-свідомі грані та грані, що ледь відчуваються, орієнтовані на внутрішній і зовнішній світ установки, а також багато інших аспектів, рівнів, станів; зміст духовних процесів соціальної роботи (наукових концепцій, моральних цінностей, релігійних вірувань, естетичних категорій, повсякденно-практичних знань і інших факторів, що формують особистість).

У соціальній роботі розуміння душі, а тим більше духу, є найважливішим визначенням ідеальності людини. Дух людини – це об'єктивне явище та необ'єктивна предметність, але і трансформація одного в інше. Це стан активності, що характеризує діяльність фахівця з опредмечування ідей і зворотного розпредмечування результатів, що визначає семантичне поле культури.

Розглянемо функції культури, що, на наш погляд, є необхідними для соціальної роботи:

- функція емоційного регулювання життєдіяльності людини для клієнта соціальної роботи. Вона знаходить свій вияв у виробленні та застосуванні різноманітних форм емоційного настрою і знімання психологічних напруг, які виникають у процесі розумової та фізичної праці, стресових станів, побутових відносин людей;

- адаптивна функція полягає у забезпеченні адаптації (присотосування) людини до зовнішнього середовища;

- інтеграційна функція полягає в об'єднанні людей у соціальні групи, народи, держави, одночасно у членів однієї соціальної групи формується приналежність до неї;

- світоглядна функція культури виявляється в тому, що вона синтезує систему чинників духовного світу – пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінювальних, вольових. Моральний та інтелектуальний зміст, як правило, виступає критерієм відповідної оцінки і можливостей для фахівця.

- ціннісно-орієнтаційна функція необхідна для соціальної роботи. Культура як система цінностей формує в людини певні ціннісні потреби й орієнтації. За рівнем і якість знань, а також за моральними якість оцінюють рівень її культури.

Просвітителі вважають, що людина – це Дух, який мешкає в тілі, і в нього є Душа. Дух – це той, ким є людина, а Душа – це те, чим вона володіє. Кожна людина зберігає вічну, безсмертну, божественну часточку іскри Божої – Дух. Наше життя залежить від нашої Душі набагато більше, ніж здається на перший погляд. У нашій Душі зароджується усе, що потім проявляється у людських діях, нашому фізичному тілі.

Люди хворіють тому, що хворіє їхня Душа, людина старіє тому, що старіє Душа, людина не може реалізувати себе в житті тому, що є не-реалізованою Душа. Що в цьому випадку може запропонувати соціальна робота? Поєднати Дух і Тіло, що допоможе особистості клієнта вирішити життєву кризу. Можливо, саме така методика вирішення життєвих проблем клієнтів соціальної роботи має стати актуальною. Душа через структуру свідомості взаємодіє з реальністю, що нас оточує і, яку, таким чином, вона може змінювати, коли людина досягає рівня Творця. Ронні Коллін сказав про Душу: “Дух знає Бога, Душа вірить. Дух знає Бога, Душа сподівається. Дух знає Бога, Душа любить!” Саме любов до своєї душі, має викликати у клієнта соціальної роботи фахівець, тобто соціальний працівник. Соціальна робота спрямована також на колективну Душу (сім’я, місто, нація, народ), яку також варто розвивати, особливо в сучасних умовах. Оскільки наша країна, що знаходиться в стані війни, потребує особливої уваги, вивчення нових форм і методів соціальної роботи, командної роботи. У колективній Душі містяться всі емоції, думки, інстинкти та пристрасті усіх членів відповідного колективу. Від стану колективної Душі залежить стан справ у громаді, суспільстві, країні та на планеті в цілому. Соціальна робота покликана допомогти побачити роль кожної особистості, члена суспільства, розкрити можливості людини.

Висновки з проведеного дослідження. Клієнту соціальної роботи необхідно знати, що є змістом поняття “особистість”, воно виникло від слів “особа”, “личити”. Люди маскуються, актори використовували маскування для того щоб заховати своє обличчя. Ця маска називається личиною, з таких масок і складається особистість. Іноді маска може личити людині, відповідати їй у житті, а іноді роль не відповідає і не личить. Клієнти часто її використовують, і через це справжнє обличчя абсолютно втрачено. Клієнти не знають, яке їх справжнє обличчя. Вони часто кажуть неправду іншим і стають жертвами. Тому саме соціальна робота в особі фахівця спрямовує свою діяльність на розкриття справжніх особистісних якостей людини, щоб життя було повноцінним, неповторним у клієнта; розкрити дані від народження здібності та задатки, а не сформовані оточуючим середовищем. Сучасні можливості психології, філософії, фізіології й інноваційних технологій дають можливості соціальній роботі створювати новітні методи роботи з клієнтами, що потребують уваги. Такими методами та технологіями є різноманітні тренінги з використаннями коуч-технологій, філософії, психології, консультування, реабілітації та ін.

Література:

1. *Андрущенко В.* Стратегія для освіти. За матеріалами звіту відділу філософії та прогнозування розвитку освіти Інституту вищої освіти АПН України / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 5–9.

2. *Безпалько О. В.* Соціальна робота в громаді : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / О. В. Безпалько ; Академія праці та соціальних відносин. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 172 с.

3. *Браун А., Боурн А.* Супервізор у соціальній роботі / А. Браун, А. Боурн. – К. : Пульсари, 2003. – 240 с.

4. *Жуков В.* Соціальна політика: світові тенденції та моделі застосування в Україні / В. Жуков // Соціальна політика та менеджмент у соціальній роботі / за заг. ред. І. Зверевої та Г. Лактіонової. – К. : Наук, світ, 2001. – С. 8–23.